

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun elmi katibi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aynur Hacıqədirli-nin transfoneliterasiya edib nəşrə hazırladığı tarixi kitabda iki dəyərli əsər yer alır. Tədqiqatçı kitabı atası Həsənov Mə-hərrəm Rəsul oğluna ithaf etmiş və Həzrəti-Əlinin (ə) çox dəyərli bir hədisini diqqətə çatdırılmışdır: "Övladın ata boy-nunda, atanın da övladın boynunda bir neçə haqqı var. Övla-dın borcu ataya hər şeydə itaət etməkdir (Allahın əmrindən başqa). Atanın övlad boynunda haqqı isə ona yaxşı ad, gö-zəl əxlaq vermək, Quran və elm öyrətməkdir...". Kitabın re-daktoru Hacı Mustafa Mailoğlu, rəyçisi f.e.d., professor Aza-de Musabəylidir.

Kitabdakı birinci əsər "Mə-naqibi-Şeyx Səfi" adlanır, əsər İbn Bəzzatin "Səfvətüs-səfa" əsərinin azərbaycan dilinə tərcüməsidir. Tədqiqatçı kitaba yazdığı "Ön söz"də tarixi şəx-siyiyyət olan Şeyx Səfi haqqında məlumat verir, sonra əsərdən bəhs edərək yazır: "Çapa hazırladığımız "Mənaqibi-Şeyx Səfi"nin qarşınızdakı bu nüsxəsi AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda FS-31 şifri altında saxlanılır. Kitabda tərcümənin müəllifi ve katib haqqında heç bir məlumat yoxdur. əsər 157 vərəq, 28 fayda, 5 başlıq, 3 fəsil və 29 hekayə-dən ibaretdir".

Əsər "Bismillahir-Rəhmanir-Rəhim"lə başlayır. əsər boyu nəşr və nəzmin növbələşməsini görür. Əsərin dili çətdir. Ərəb-fars sözlərinin çoxluğu bu transfoneliterasiya işinin nə qə-dər çətin olduğunu bildirir. Kitabda Qurani-Kərimdən, Həzrəti-Mühammedin (s) hədislərindən

çox istifadə edilmişdir ki, bu da əsərin nəşrə hazırlanmasını çə-tinləşdirir. Amma bütün bunlara baxmayaraq, Aynur Hacıqədirli bu çətin işin öhdəsindən layi-qince gəlmış, oxuculara dəyərlı bir əsər təqdim etmişdir.

Əsərdə bir sıra şairlərin şe-irlerindən verilən nümunələr və bu nümunələrin şəhri əsəri da-ha maraqlı etmişdir. Müəllif əsəri Şeyx Səfinin buyuruqları əsasında yazmışdır. Şeyxə ve-rilən dərin suallar həm nəsrə, həm şeirlər verilmişdir. Şeyx Səfinin bu sualları layiqincə ca-vablandırılması onun çox dərin təfəkkürə malik, əhatəli elmi bi-liyə sahib olmasına sübut edir. Müəllif əsərə böyük alimlərlə, övliya il bağlı bəzi hekayətlər də daxil etmişdir ki, bu da çox maraqlı və oxucunu yormamaq baxımından əhəmiyyətlidir.

Əsərdəki suallar əsasən Al-lahın müqəddəsliyindən, yarat-diği aləmlərdən, müxtəlif nəs-nələrdən, ruhlardan, nəfslər-

dən, ilhamlardan, insanın Allah qarşısındaki ibadətindəndir və Şeyx Səfinin dərin cavabları ol-duqca düşündürücü və öyre-dicidir. Sonda Şeyx Səfinin mürşidi Şeyx Zahid Gilani ilə bağlı hekayətlər də maraq doğurur.

Ümumilikdə əsər çox maraqlıdır. Dili çətin olsa da, oxu-duqca anlaşılır. Ümid edirik ki, Aynur xanımın bu əhəmiyyətli işi tarixçilər, tədqiqatçılar, habe-le adı oxucular tərefindən ma-raqla qarşılanacaq.

Kitaba daxil edilmiş ikinci əsər Sultan Mahmud ibn sultan Bürhanəddin Gilaninin "Əqaidi-övlayı-səbə" əsəridir. Aynur Hacıqədirli "ön söz"də türkçə qələmə alınmış bu əsərin 46 vərəqdən ibaret olduğu qeyd edərək yazır: "kitabda Şeyx Səfi dənni, Şeyx Cəmaləddin, Şeyx Bürhanəddin və digər tə-səvvüf böyükləri haqqında söh-bər açılır, onların fikirləri izah edilir, Həzrəti-Əli (ə) və onun Övladları (ə.m.) ilə bağlı məlu-matlar verilir, şəlik və onun fə-zilətləri izah edilir. Həmçinin müəllifin də daxil olduğu yeddi səfəvi şeyxinin fəlsəfə və kə-lam mövzusunda düşüncələrin-dən bəhs edilir. Əsərin əvvelin-də müəllifin adının Sultan Mah-mud bin sultan bürhanəddin bin

Şeyx Cəmaləddin bin qütbüll-övliya Şeyx zahid Gilani olduğu qeyd olunur. Burada verilən məlumatə görə, Sultan Mah-mud Gilani bu əsəri oğlu Şeyxzadə Məlik Tayfurun arzu-suna əsasən yazmışdır. Müəllif haqqında mənbələrdə, demək

TARIXLƏR NƏ DEYİR

olar ki, heç bir məlumat yoxdur. Lakin Şeyx zahid Gilaninin nə-vəsinin oğlu olmasına nəzərə al-saq, miellifin XIV əsrin ikinci yarısı və XV əsrin birinci yarısında yaşamış olması, bizi bu əsərin də elə bu dövrlərdə qə-ləmə alınması qənaətinə getir-miş olur".

Əsərin əvvəlində "bismil-lah"la başlayan şükrənlı dolu iki yazidan sonra "Müqəddimə" gelir. Müqəddimədən sonra "Dər bəyani-əql və keşfi-mərati-bi-an" adlı fəsildə əqləndə bəhs edilir, Peyğəmberdən (s) hədís verilir. Sonra yeni bir fəsilde Al-lahın zati, tanınması, varlığı, el-mi, Həyy olması, Əzəli və Əbə-diliyi, cism və ya ruh olması, cövher və ya ərz olması, Səmi və Bəsir olması, Ədl olması və s. sifətləri barədə verilən sual-ların Şeyx tərəfindən cavablandırılması görürük. Sonra yene de "bismillah"la başlayan yazıda Allahın sifetlərinin tərifini və müxtəlif bəhslərdə sual-cava-bin şahidi olurq. Sonda nübüvvətdən - Həzrəti-Mühəmməddən (s) və imamətdən - Həzrəti-Əli (ə) və övladlarından (ə.m.) söz açılır. Əsər çox maraqlıdır. Birici əsəre görə dili daha sadədir, asan başa düşülür.

Tarixçi Aynur Hacıqədirli həm də Bakı Dövlət Universitetinin müəllimidir. Onun bir sıra dərslikləri də nəşr olunmuşdur ki. Bunlardan biri də "Ərb ölkələrinin tarixi" adlanır. Gülxanım Qarayeva ilə şərīk yazılmış bu dərslikdə ərab ölkələrinin həm orta əsrlər, həm də yeni

dövr tarixi işıqlandırılmışdır.

Kitabın elmi redaktorları AMEA-nın həqiqi üzvü Nərgiz Çingiz qızı Axundova və tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aida Rəhim qızı Bağırova, rəy-çiləri tarix üzrə fəlsəfə doktor-ları, dosent İ.Q. Ağayev və A.A.Məmməldidir. Kitab "XVIII fəsildən ibarətdir: "Cahiliyyə dövründə ərəblərin sosial-iqtisadi, siyasi və dini durumu", "İslam dinin meydana gəlme-si". "Raşidiyyə xəlifələri", "Mə-həmməd (s) peygəmber və ra-şidiyyə xəlifələri dövründə et-nik-mədəni mühit", "Əməviler xilafəti". "Abbasilər xilafəti", "Müstəqil dövlətlər", "Osmanlı imperiyasının ərab fəthləri", "Yeni dövrün əvvəllerində ərab ölkələrinin ümumi xarakteristika-sı", "Suriya, Lubnən, Feləs-tin", "İraq", "Ərbəstan yarıma-dası", "Misir", "Sudan", "Əlc-e-zair", "Mərakeş", "Tunis". "Li-biya". Hər fəsil özlüyündə bir neşə başlıqə böülülmüş və ərab ölkələrinin tarixi araşdırılmışdır. Bəzi ölkələrin tarixi ilə bağlı çox əhatəli araştırma aparılmışdır. Müəlliflər olduqca çətin bir işin öhdəsindən gələ-rək, ortaya bu günün tələbələri, tədqiqatçıları üçün dəyərli bir kitab qoymuşlar.

Aynur xanım həm dəyərli bir tarixçi kimi araşdırmaları ilə ta-nınır, həm də son zamanlarda bir elmi katib kimi Əlyazmalar İnstitutundakı fəaliyyəti ilə sevi-lir. Aynur xanıma yeni-yeni müvəffəqiyətlər arzulayırlar, on-dan yeni kitablar gözləyirik.

Sona XƏYAL